

BOJOVÁ ČINNOSŤ NEMECKEJ 4. PEŠEJ DIVÍZIE NA SLOVENSKU (APRÍL – MÁJ 1915)

MARTIN KONEČNÝ

KONEČNÝ, M.: Combat activity of the German 4th Infantry Division in Slovakia (April-May 1915). *Vojenská história*, 2, 26, 2022, pp 57-75, Bratislava.

The study focuses on the combat activities of the German 4th Infantry Division in Slovakia, formed from the German Beskiden Corps, commanded by General Georg von der Marwitz. The Corps was formed of three German divisions: 4th Infantry Division, 25th Reserve Division, and 35th Reserve Division. Units of the 4th Infantry Division arrived in Slovakia in several train transports at the beginning of April 1915. The 4th Infantry Division was the left wing of the Beskiden Corps. Its units had their headquarters in the villages of Radvaň nad Laborcom and Ol'ka. The division successfully halted the Russian offensive on 11-13 April 1915. In the second half of April, it remained in positions in the valley of Ol'ka and Laborec in the present-day district of Medzilaborce. On 6-7 May 1915, the 4th Infantry Division took part in the liberation of the town of Medzilaborce from Russian troops.

Keywords: First World War. Battles in the Carpathians 1915. *Beskiden* Corps. German 4th Infantry Division. Battle in the Laborec Valley. Medzilaborce 1915.

Nemecká 4. pešia divízia (*4. Infanterie-Division*) mala do augusta 1914 svoje mierové veliteľstvo v meste Bromberg, ktoré sa nachádzalo v pruskej provincii Posen (Poznaň).¹ Po roku 1875 bolo mesto zároveň sídlom rovnomenného okresu v rámci spomínanej provincie. V súčasnosti je historický pruský Bromberg známy pod menom Bydgoszcz a nachádza sa v centrálnom Poľsku. Mesto Bromberg bolo pred vypuknutím prvej svetovej vojny sídlom niekoľkých vojenských veliteľstiev pruskej armády. Pôsobil v ňom štáb 7. pešej brigády, 14. pešieho pluku, 17. pluku poľného delostrelectva a 53. pluku poľného delostrelectva (všetky vyššie uvedené vojenské útvary boli súčasťou pruskej 4. pešej divízie).

Dňa 17. augusta 1914 bola zostava 4. pešej divízie nasledovná:²

- 7. pešia brigáda (*7. Infanterie-Brigade*) – 14. peší pluk (*Infanterie-Regiment Nr. 14*)
– 149. peší pluk (*Infanterie-Regiment Nr. 149*)
- 8. pešia brigáda (*8. Infanterie-Brigade*) – 49. peší pluk (*Infanterie-Regiment Nr. 49*)
– 140. peší pluk (*Infanterie-Regiment Nr. 140*)
- 4. brigáda poľného delostrelectva (*4. Feldartillerie-Brigade*) – 17. pluk poľného delostrelectva (*Feldartillerie-Regiment Nr. 17*)
– 53. pluk poľného delostrelectva (*Feldartillerie-Regiment Nr. 53*)
- 12. dragúnsky pluk (*Dragoner-Regiment Nr. 12*)

Od augusta 1914 bola 4. pešia divízia ako súčasť II. armádneho zboru 1. armády nasadená na západnom fronte.³ Bojovala na viacerých miestach vo Francúzsku. Koncom novembra 1914 bola prevelená na východný front a zapojila sa do bojov na území dnešného Poľska. Koncom februára 1915 bola divízia odoslaná ako posila nemeckej Južnej armáde (*Südar-*

¹ [http://genwiki.genealogy.net/4._Division_\(Alte_Armee\)](http://genwiki.genealogy.net/4._Division_(Alte_Armee)) [cit. 1.1.2022].

² [http://genwiki.genealogy.net/4._Division_\(Alte_Armee\)](http://genwiki.genealogy.net/4._Division_(Alte_Armee)) [cit. 1.1.2022].

³ [http://genwiki.genealogy.net/4._Division_\(Alte_Armee\)](http://genwiki.genealogy.net/4._Division_(Alte_Armee)) [cit. 1.1.2022].

mee).⁴ Južná armáda vznikla 11. januára 1915 a jej úlohou bolo podporiť rakúsko-uhorské vojsko v Karpatoch.⁵ Bola vsunutá medzi rakúsko-uhorskú 3. armádu a armádu skupinu Pflanzer-Baltin. Bránila frontový úsek v Karpatoch východne od dôležitého Užockého priesmyku po Vyškovský priesmyk. Veliteľstvo Južnej armády sídlilo v meste Mukačevo, na vtedajšej Uhorskej Rusi (po roku 1919 bola oblasť známa ako Podkarpatská Rus a drvivá väčšina slovenskej verejnosti ju dnes pozná práve pod týmto označením). Južná armáda sa skladala z nemeckých a rakúsko-uhorských divízií. 4. pešia divízia mala podporiť Južnú armádu, ktorá sa v treskúcich februárových mrazoch roku 1915 stále držala na hlavnom karpatskom hrebeni severne od miest Mukačevo a Chust. Dva pešie pluky 4. pešej divízie sa zúčastnili mimoriadne ťažkých bojov v rozsiahlom pohorí Zwinin (dnes Džvynuv v Evovskej oblasti Ukrajiny), ktoré sa tiahol už na území Haliče, juhozápadne od mesta Skole (dnes rovnomenné mesto na Ukrajine).⁶

Vytvorenie nemeckého Beskydského zboru

V druhej polovici marca 1915 došlo k intenzívnemu vyjednávaniu medzi náčelníkom generálneho štábu nemeckej armády generálom Erichom von Falkenhaynom a náčelníkom generálneho štábu rakúsko-uhorskej armády generálom Conradom von Hötzendorffom o posilnení karpatského frontu nemeckými jednotkami.⁷ Generál von Hötzendorf opätovne žiadal svojho nemeckého spojenca o vyslanie niekoľkých divízií do Karpát. Tie mali byť použité na úseku, kde ruská armáda sústreďuje početnú prevahu s cieľom prelomiť frontovú líniu. Koncom marca 1915 už bolo evidentné, že ruská 3. armáda (veliteľ generál Radko Dmitriev) koncentruje svoje zbory južne od mesta Medzilaborce, kde sa v tom čase nachádzala čiara dotyku dvoch rakúsko-uhorských armád: 3. armády (veliteľ generál Svetozar Borojevič) a 2. armády (veliteľ generál Eduard von Böhm-Ermolli).⁸

Generál von Falkenhayn po tvrdom vyjednávaní prisľúbil pomoc v podobe troch nemeckých divízií, ktoré boli sformované do tzv. Beskydského zboru (*Beskidenkörps*).⁹ Von Falkenhayn si presadil podmienku, že divízie zboru nemôžu byť na fronte rozdelené, ale musia byť nasadené ako jeden celok. Spojenci sa dohodli, že zbor bude pod nemeckým velením a pridelia ho rakúsko-uhorskej 3. armáde (Borojevič). Beskydský zbor tvorili: 4. pešia divízia, 25. rezervná divízia (25. *Reserve-Division*) a 35. rezervná divízia (35. *Reserve-Division*).¹⁰ Jednotlivé divízie a im podriadené útvary neprišli na Slovensko naraz, ale vlakové transporty ich privádzali postupne na prelome marca a apríla 1915. Veliteľom Beskydského zboru sa stal generál Georg von der Marwitz, čerstvý držiteľ najvyššieho nemeckého zá-

⁴ Reichsarchiv. *Der Weltkrieg 1914 – 1918. Band VII. Die Operationen des Jahres 1915. Die Ereignisse im Winter und Frühjahr*. Berlin : E. S. Mittler & Sohn, 1931, s. 118.

⁵ Tamže, c. d., s. 80-84.

⁶ Tamže, c. d., s. 118-119.

⁷ GLAISE-HORSTENAU, Edmund (Ed.). *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914 – 1918. Band II. Das Kriegsjahr 1915. I. Teil*. Wien : Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen, 1931, s. 238-240; BUTTAR, Prit. *Germany Ascendant. The Eastern Front 1915*. Oxford : Osprey Publishing, 2017, s. 148; TUNSTALL, Graydon A. *Blood on the Snow. The Carpathian Winter War of 1915*. Kansas : University Press of Kansas, 2010, s. 246-247.

⁸ DROBŇÁK, Martin a kol. *Medzilaborce 1914 – 1918*. Medzilaborce : Mesto Medzilaborce a Klub vojenskej histórie Beskydy, 2018, s. 172-173.

⁹ K histórii Beskydského zboru pozri KONEČNÝ, Martin. *Beskydský zbor na Slovensku. Nemecké divízie v údolí Laborca*. Košice : Martin Konečný, 2021.

¹⁰ Reichsarchiv, *Der Weltkrieg 1914 – 1918*, c. d., s. 129.

služného rádu *Pour le Mérite*, ktorý obdržal za velenie XXXVIII. rezervného zboru v bitke pri Mazurských jazerách (február 1915).¹¹

V predloženej štúdii nie je našim cieľom podrobne zmapovať bojovú cestu všetkých divízií zboru, preto činnosť 25. rezervnej divízie a 35. rezervnej divízie budeme hodnotiť len v nevyhnutnej miere. Ako prvé dorazili na bojisko pluky 25. rezervnej divízie, ktoré zohrali kľúčovú úlohu počas Veľkonočnej bitky v Karpatoch (prebiehala v dňoch 1. – 6. apríla 1915).¹² Boli nasadené východne od rieky Laborec v súčasnom okrese Medzilaborce a zúčastnili sa ťažkých bojov o výšiny 598 Javirska a 640 Kobyla. Pluky 35. rezervnej divízie zasiahli do bitky od 4. apríla a pôsobili najmä v okolí obcí Čabiny a Valentovce (obe sú v súčasnom okrese Medzilaborce).¹³ Naším zámerom je podrobne priblížiť bojové nasadenie 4. pešej divízie. Jej útvary cestovali na Slovensko ako posledné v rámci Beskydského zboru.

Pluky 4. pešej divízie neprišli na Slovensko naraz, ale boli privázané rôznymi vlakovými transportmi. Všetky mali za sebou dlhú a vyčerpávajúcu cestu, ktorá trvala niekoľko dní. Ich trasa viedla cez Verecký priesmyk na uhorskú stranu Karpát, potom do Mukačeva a odtiaľ cez Čop a Sátoraljaújhely (v slovenčine známe ako Nové Mesto pod Šiatrom, dnes v Maďarsku) na Slovensko.¹⁴ Odtiaľ pokračovali v smere na Humenné, kde sa do 4. apríla zhromaždili všetky útvary divízie. Následne boli vojaci prepravení vlakmi do malej obce Koškovce. Tu počas Veľkonočnej bitky končilo železničné spojenie v smere z Humenného na Medzilaborce. Z Koškoviec pochodovali Nemci údolím Laborca do strediskovej obce Radvaň nad Laborcom, ktorá bola dôležitou cestnou križovatkou v oblasti. Z Radvane sa dalo pokračovať údolím Laborca na Volicu a Čabiny, alebo údolím Belianky smerom na Zbudskú Belú a Valentovce. Ďalšia komunikácia viedla západne do vrchov a spájala Radvaň nad Laborcom s obcou Oľka, ležiacou v údolí rovnomennej rieky. 5. apríla sa väčšina mužstva 4. pešej divízie zhromaždila v Radvani nad Laborcom a jej bezprostrednom okolí.¹⁵ Presne v tento deň vrcholili najťažšie boje Veľkonočnej bitky v Karpatoch na výšinách Javirska a Kobyla, kde krvácali vojaci z nemeckej 25. rezervnej divízie, rakúsko-uhorskej 2. pešej divízie a rakúsko-uhorskej 24. pešej divízie (obe boli súčasťou rakúsko-uhorského X. zboru 3. armády). V nočných hodinách 5. apríla spojenci vytlačili Rusov zo spomínaných výšin a horský hrebeň definitívne ovládli.

V obci Radvaň nad Laborcom si zriadil svoj štáb veliteľ 4. pešej divízie generál Erich Freyer.¹⁶ Okrem štábu divízie v obci sídlilo viacero veliteľstiev tohto zväzku. Radvaň sa na niekoľko týždňov stala sídlom veliteľstva 8. pešej brigády, 49. pešieho pluku a 12. dragúnkeho pluku.¹⁷

¹¹ <http://prussianmachine.com/aok/marwitz.htm> [cit. 1.1.2022].

¹² K činnosti 25. rezervnej divízie počas Veľkonočnej bitky podrobne KONEČNÝ, M. *Beskydský zbor na Slovensku*, c. d., s. 36-45. K Veľkonočnej bitke v Karpatoch všeobecne DROBNÁK, M. a kol. *Medzilaborce 1914 – 1918*, c. d., s. 169-184.

¹³ K činnosti 35. rezervnej divízie počas Veľkonočnej bitky podrobne KONEČNÝ, M. *Beskydský zbor na Slovensku*, c. d., s. 50-55.

¹⁴ WARTENSLEBEN, Herbert Alexander. *Das Infanterie-Regiment Graf Schwerin (3. Pomm.) Nr. 14 im Weltkriege 1914 – 1918*. Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1926, s. 60; DUNCKER, Hans – EISERMANN, Heinrich. *Das Infanterie-Regiment von Kluck (6. Pomm.) Nr. 49 im Weltkriege 1914 – 1918*. Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1927, s. 68-69.

¹⁵ WARTENSLEBEN, H. A. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 61; DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 69; SELLE, Hans von – GRÜNDEL, Walter. *Das 6. Westpreussische Infanterie-Regiment Nr. 149 im Weltkriege*. Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1929, s. 105.

¹⁶ DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 73.

¹⁷ Tamže, s. 73.

Dislokovanie útvarov 4. pešej divízie na Slovensku

Veliteľ Beskydského zboru, generál Georg von der Marwitz, rozhodol o nasadení 4. pešej divízie západne od rieky Laborec. Pluky divízie zaujali postavenia v priestore medzi údolím Laborca a údolím rieky Ol'ka, i západne od údolia Ol'ky. Ľavým krídlom 4. pešej divízie (i celého Beskydského zboru) bol 149. peší pluk, ktorý držal pozície v zalesnenom teréne východne od obce Závada (súčasný okres Humenné) smerom k údoliu Ol'ky.¹⁸ Tento pluk rozmiestnil svoje prápory v oblastiach vedených na súčasných mapách ako Bokša a Stropkovské. Zároveň kontroloval horský hrebeň s dominantnými výšinami 523 a 528 Debrianske (údaje na súčasných mapách). Horský hrebeň sa tiahne severozápadne od Ol'ky smerom na obec Repejov.

Napravo od 149. pešieho pluku bol dislokovaný 14. peší pluk, ktorý bránil oblasť v bezprostrednom okolí obce Ol'ka a údolí rovnomennej rieky.¹⁹ Veliteľstvo pluku bolo od 8. apríla v obci Ol'ka. V zalesnenom priestore horského chrbta Sveržava (medzi údolím Ol'ky a údolím Laborca) boli postavenia 49. pešieho pluku.²⁰ Ten postupne vyslal svoje prápory obsadiť výšiny na Sveržave. Vojaci 49. pešieho pluku boli západne od obce Čabiny na kótach 466 Tisovec, 472 Vaškova hora i 444 Lysá hora (údaje na súčasných mapách). Ako záloha 4. pešej divízie figuroval od 7. apríla 140. peší pluk.²¹ Generál Freyer nariadil dvom práporom pluku vytvoriť v lesnom masíve druhú obrannú líniu, približne na čiare Ol'ka – Volica. Jeden prápor 140. pešieho pluku bol ako pohotovostná rezerva dislokovaný v Radvani nad Laborcom a mohol byť nasadený veliteľom divízie operatívne podľa potreby.

V kronike 149. pešieho pluku je uvedená historická zaujímavosť, ktorá sa viaže k nasadeniu útvaru na Slovensku. Autor kroniky uviedol, že pred príchodom na Slovensko sa k 4. pešej divízii pridalo niekoľko vojakov a dôstojníkov z dvoch nemeckých vlastibraneckých peších plukov (*Landwehr*).²² Išlo konkrétne o 87. vlastibranecký peší pluk (*Landwehr-Infanterie-Regiment Nr. 87*) a 28. vlastibranecký peší pluk (*Landwehr-Infanterie-Regiment Nr. 28*). Pre lepšie poznanie činnosti Beskydského zboru na Slovensku je to vzácna informácia, keďže v žiadnom inom prameni sme doteraz túto skutočnosť nezaznamenali. V zbierke autora tejto štúdie je fotografia, na ktorej je zachytený jeden z dôstojníkov 87. vlastibraneckého pešieho pluku na pozíciách v lesoch severne od obce Valentovce. Isté obdobie sa tam nachádzal štáb nemeckého 83. rezervného pešieho pluku (*Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 83*), ktorý bol súčasťou 25. rezervnej divízie.²³ Netušíme, prečo sa práve tam spomínaný dôstojník ocitol. Na látkovom potahu koženej prilby dôstojníka však zreteľne vidieť číslo 87 presne identifikujúce príslušnosť k pluku. Fotografiu sme zaradili aj do nášho príspevku. Ide o doteraz jediný známy doklad potvrdzujúci nasadenie menšej časti uvedeného nemeckého vlastibraneckého pešieho pluku na Slovensku.

4. pešia divízia dorazila na Slovensko s niekoľkými delostreleckými útvarmi a potvrdila svoju pozíciu najsilnejšieho bojového zväzku v rámci Beskydského zboru. Hlavnou delostreleckou silou bol 53. pluk poľného delostrelectva. Pluk disponoval dvoma oddielmi, každý mal po tri delostrelecké batérie. V každom oddiele sa ešte nachádzala jedna ľahká muničná kolóna.

¹⁸ SELLE, H. *Das 6. Westpreussische Infanterie-Regiment*, c. d., s. 106.

¹⁹ WARTENSLEBEN, H. A. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 61.

²⁰ DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 69-70.

²¹ Tamže, s. 70.

²² SELLE, H. *Das 6. Westpreussische Infanterie-Regiment*, c. d., s. 105.

²³ WAHRENBURG, Hans. *Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 83*. Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1924, s. 56-57.

Tento delostrelecký pluk bol nasadený najmä v údolí rieky Ol'ka a na postaveniach v zalesnenom teréne medzi údolím Ol'ky a údolím Laborca.²⁴ Niekoľko batérií bolo rozmiestnených na Sveržave juhozápadne od Čabín. V kronike pluku je uvedené, že ženisti divízie museli vynaložiť veľkú námahu pri príprave vhodných delostreleckých postavení.²⁵ Zložitá bolo najmä spevňovanie lesných ciest, aby mohli byť delá presúvané do určených pozícií. Explicitne je uvedené, že v ťažkom teréne musel jedno delo ťahať do vrchov záprah až s dvanástimi koňmi! Štáb 53. pluku poľného delostrelectva bol v apríli 1915 priamo v obci Ol'ka.

Druhý pluk poľného delostrelectva v podriadení 4. pešej divízie neprišiel na Slovensko v plnej sile. 17. pluk poľného delostrelectva bol totiž rozdelený už pred príchodom divízie do Mukačeva vo februári 1915.²⁶ V Karpatoch bojoval len I. oddiel pluku (označujeme ako I./17). Práve tento I. oddiel dorazil na Slovensko a nasadený bol najmä v lesoch severozápadne od Radvane nad Laborcom, ale aj priamo v údolí Laborca.²⁷ Keď na ďalších stranách štúdie v texte spomenieme 17. pluk poľného delostrelectva, vždy teda máme na mysli len jeho I. oddiel. Veliteľstvo tohto pluku bolo v Radvani nad Laborcom.

Beskydský zbor mal po príchode na Slovensko k dispozícii aj niekoľko batérií nemeckých ťažkých húfníc. Kompletne pluky pešieho delostrelectva (nemecky *Fussartillerie-Regiment*), v ktorých boli ťažké húfnice organizované, na Slovensko nedorazili. K 4. pešej divízii však boli pričlenené dve batérie ťažkých húfníc z 15. pluku pešieho delostrelectva (*Fussartillerie-Regiment Nr. 15*).²⁸ Velenie ich nasadilo najmä v údolí Laborca. 25. rezervná divízia mala k dispozícii dve batérie 5. rezervného pluku pešieho delostrelectva (*Reserve-Fussartillerie-Regiment Nr. 5*).²⁹ Vie sa o ich použití západne od obce Svetlice neďaleko hradskej cesty vedúcej do Výravy.³⁰

Prieskumné úlohy, prenasledovanie ustupujúcich nepriateľských oddielov i boje s jazdou protivníka boli zverované jazdeckým útvarom. 4. pešia divízia mala k dispozícii silný 12. dragúnsky pluk so štyrmi eskadrónami. Počas pôsobenia na Slovensku mali dragúni 4. pešej divízie svoj štáb v obci Radvaň nad Laborcom.³¹

Po skončení Veľkonočnej bitky obsadili nemecké a rakúsko-uhorské divízie postavenia na čiare severovýchodne od Čabín kóta 419 – kóta 431 – Javirska – Kobyla – južne od obce Výrava.³² Od 7. apríla dochádzalo k postupnému sťahovaniu rakúsko-uhorských divízií X. zboru z frontovej línie, ktoré nariadil veliteľ 3. armády generál Svetozar Borojevič. Týkalo sa to nielen 2. pešej divízie a 24. pešej divízie východne od rieky Laborec, ale aj 21. vlastibraneckej pešej divízie (Landwehr), ktorá bola nasadená západne od Laborca.³³ Základy západne i východne od rieky Laborec následne držali už len nemecké pluky Beskydského zboru. Ten bol pravým krídlom celej 3. armády. Hranica medzi postavením 3. armády

²⁴ Kolektív. *Hinterpommersches Feldartillerie-Regiment Nr. 53*. Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1924, s. 26-27.

²⁵ Tamže, s. 27.

²⁶ KINDEL, Wilhelm. 2. *Pommersches Feldartillerie-Regiment Nr. 17*. Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1923, s. 61-62.

²⁷ Tamže, s. 63-64.

²⁸ Reichsarchiv. *Der Weltkrieg 1914 – 1918*, c. d., s. 469.

²⁹ Tamže, s. 469.

³⁰ SONNE, Ludwig et al. *Geschichte des Grossherzoglich-Hessischen Reserve-Feldartillerie-Regiments Nr. 25. im Weltkrieg 1914 – 1918*. Frankfurt : Verlag der Offiziere, 1930, mapa č. 6 v obrazovej prílohe diela.

³¹ DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 73.

³² KONEČNÝ, M. *Beskydský zbor na Slovensku*, c. d., s. 55.

³³ GLAISE-HORSTENAU, E. (Ed.). *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914 – 1918*, c. d., s. 256.

a 2. armády išla v chotári obce Svetlice.

Ako sme uviedli v úvode, pluky nemeckej 4. pešej divízie sa presúvali na pridelené pozície západne od údolia Laborca od 5. apríla. Boli okamžitou posilou pre zdecimované útvary 21. vlastibraneckej pešej divízie, ťažko skúšanej bojmi s Rusmi.³⁴ 49. peší pluk a 140. peší pluk posilnili rakúsko-uhorské postavenia na výšinách v oblasti Sveržavy, medzi údolím Laborca a údolím Oľky. 14. peší pluk a 149. peší pluk išli do okolia obce Oľka a západne od údolia Oľky. Delostrelecké batérie sa rozmiestnili aj v údolí rieky Oľka, aj v údolí Laborca, i na Sveržave. Niektoré pešie prápory sa okamžite po nasadení dostali do prestrelky s nepriateľom, keďže Rusi útočili aj západne od údolia Laborca, aj keď s menšou intenzitou ako v oblasti výšin Javirska a Kobyla.

Do 9. apríla habsburské pešie pluky oblasť západne i východne od údolia Laborca opustili a zákopové línie kompletne obsadili nemeckí vojaci. Beskydskému zboru ostali aj po 9. apríli k dispozícii rôzne rakúsko-uhorské delostrelecké útvary, vrátane batérií ťažkých mažiarov vzor 1911 kalibru 30,5 cm.³⁵ Tieto obávané zbrane habsburskej monarchie boli na tomto úseku frontu nasadzované najmä v údolí Laborca. V priebehu druhej polovice apríla 1915 vieme o ich použití pri obci Volica i južne od Čabín.³⁶ Streľbu z ťažkých mažiarov kalibru 30,5 cm v údolí Laborca dokumentuje aj niekoľko dobových fotografií.

Ruská ofenzíva južne od Medzilaboriec (11. – 13. apríl 1915)

S porážkou vo Veľkonočnej bitke sa ruské velenie odmietalo zmieriť a od 11. apríla spustilo v priestore súčasného okresu Medzilaborce novú útočnú operáciu. Hlavný úder smeroval opäť na kóty Javirska a Kobyla (všeobecne do priestoru od Čabín po Svetlice), ale pomocný úder bol zasadený aj v údolí Oľky.³⁷ Ruský útok prebiehal aj v zalesnenom priestore severozápadne od obce Oľka, aj na horskom chrbte Sveržava. Rusi útočili v priebehu troch dní (11. – 13. apríl), ale nepodarilo sa im výraznejšie preraziť na žiadnom úseku frontovej línie. Zúfalo im chýbala dostatočná delostrelecká podpora, bez ktorej nemali príliš veľkú šancu na úspech. Táto ofenzíva bola poslednou snahou ruskej 3. armády prelomiť karpatskú hradbu a postupovať v smere na Humenné. Nemecké pluky Beskydského zboru však ruské útoky odrazili a dobyté pozície udržali.

Pozrime sa teraz podrobne na bojové nasadenie jednotlivých peších plukov 4. pešej divízie v období ruskej ofenzívy (11. – 13. apríl). Ľavým krídlom divízie i zboru bol 149. peší pluk. Jeho prápory držali horský hrebeň severovýchodne od obce Závada. Nemci sa bránili na kótach vedených na súčasných mapách ako 528 Debrianske a 523.³⁸ Ruský útok prichádzal zo severu, v smere od horského chrbta Korunková. Intenzívny bol najmä 11. apríla, potom sa prakticky vyčerpal, keďže ruským divíziám chýbala delostrelecká podpora. Bez nej nemohli pomýšľať na prelomenie dvoch nemeckých obranných línií v tejto oblasti. Kronika 149. pešieho pluku uvádza, že 11. apríla zajali Nemci na tomto horskom masíve spolu 86 ruských vojakov.³⁹ Číslo nie je nijak vysoké a nedá sa porovnať s počtami ruských zajatcov, ktoré uvádzali nemecké pluky nasadené na východ od údolia Laborca

³⁴ Tamže, s. 228-230.

³⁵ KINDEL, W. 2. *Pommersches Feldartillerie-Regiment Nr. 17*, c. d., s. 64; SCHRAMEK, Georg. *Das Res.-Feldartillerie-Regiment Nr. 35 im Weltkrieg 1914 – 18*. Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1925, s. 62.

³⁶ SCHRAMEK, G. *Das Res.-Feldartillerie-Regiment Nr. 35*, c. d., s. 62.

³⁷ KONEČNÝ, M. *Beskydský zbor na Slovensku*, c. d., s. 46, 55-56; TUNSTALL, G. A. *Blood on the Snow*, c. d., s. 273-274.

³⁸ SELLE, H. *Das 6. Westpreussische Infanterie-Regiment*, c. d., s. 106-107.

³⁹ Tamže, s. 106.

počas Veľkonočnej bitky.⁴⁰ Tam sa denné prírastky ruských zajatcov počítali v stovkách i tisícoch. 149. peší pluk svoje zákopové línie ubránil a Rusom sa výraznejší prielom smerom k Oľke a Závade nepodaril. Následne sa cárski vojaci stiahli do lesov severne od Repejova a prešli do obrany.

14. peší pluk bránil priamo obec Oľka a údolie rieky severne od obce, kde sa nachádzali aj postavenia niekoľkých batérií 53. pluku poľného delostrelectva.⁴¹ Ani v tejto oblasti nedošlo k prelomeniu nemeckých obranných línií. Ďalej na východ sa vypínal horský chrbát Sveržava, ležiaci medzi údolím Oľky a údolím Laborca. Lemovalo ho niekoľko výšin, ktoré boli silne bránené nemeckými vojakmi. Ruský útok sa začal 11. apríla a smeroval na prvú obrannú líniu, ktorá sa nachádzala na výšinách 466 Tisovec a 472 Vaškova hora. Nemeckí ženisti stihli počas niekoľkých dní obranu dobre pripraviť a postavili tu aj zátarasy z ostnatého drôta. Cárski vojaci postupovali zo severu, v smere od horského chrbta Homofa (severovýchodne od Repejova). Na Tisovci a Vaškovej hore došlo k najťažším bojom na úseku bránenom 4. pešou divíziou.⁴² Rusi prenikli k nemeckým obranným postaveniam a v zalesnenom teréne sa rozhorela krvavá bitka.

Aj na Sveržave prebehli hlavné boje hneď v prvý deň ruskej ofenzívy, teda 11. apríla. Je historickou zaujímavosťou, že guľometná rota 49. pešieho pluku mala k dispozícii aj koristené ruské guľomety Maxim vzor 1910.⁴³ Ruskí vojaci teda útočili do vrchu proti obávanej zbrani, ktorú veľmi dobre poznali – vlastným ťažkým guľometom. V kronike 49. pešieho pluku je uverejnený záznam z osobného denníka poručíka Heinricha Eisermanna, ktorý sa zúčastnil bojov o Vaškovu horu. Uverejňujeme jeho zápis z 12. apríla 1915:⁴⁴

„Pondelok. Noc sme strávili v neustálom očakávaní hlásenia poplachu, ale „priateľ Rus“ sa neukázal. Včera si poriadne popálil svoje prsty. V neutíchajúcom daždi sme museli pochovávať mŕtvych Rusov na našom úseku frontovej línie. Smutná práca! Všetci boli dušou pripútani k svojim domovom, k svojim blízkym doma. U mnohých sme našli fotografie ich príbuzných.“

Ak by sa aj Rusi dostali cez nemecké zákopy na Tisovci a Vaškovej hore, južne od týchto výšin bola pripravená druhá obranná línia, ktorú držal 140. peší pluk. Ten bol vybratý ako záloha 4. pešej divízie. Opevnil sa v lesoch na línii Oľka – Volica. K nemeckej druhej obrannej línii sa však cárski vojaci prebiť nedokázali.

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že väčší nápor počas ofenzívy vyvinuli ruské vojská východne od údolia Laborca, v oblasti medzi Čabinami a Svetlicami. Ich hlavným cieľom bolo opätovne obsadiť dôležité kóty Javirska a Kobyla na kľúčovom horskom hrebeni, ale cez nemecké obranné línie neprerazili. Po tomto neúspechu veliteľ ruskej 3. armády generál Radko Dmitriev akékoľvek ďalšie ofenzívy v priestore tohto úseku karpatského bojiska zastavil.⁴⁵ Rusi sa mali obmedziť na príležitostné delostrelecké bombardovanie (mali zúfalý nedostatok delostreleckej munície) a prieskum. Správne usúdili, že pustiť sa do ďalšieho útoku proti nemeckým postaveniam bez dostatočnej delostreleckej podpory povedie len k väčším a väčším stratám na mužstve.

⁴⁰ WAHRENBURG, H. *Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 83*, c. d., s. 57; ZINZOW, Hans Adam. *Königlich Preussisches Landwehr-Infanterie-Regiment Nr. 9*. Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1930, s. 64.

⁴¹ WARTENSLEBEN, H. A. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 61; Kolektív. *Hinterpommersches Feldartillerie-Regiment Nr. 53*, c. d., s. 27.

⁴² DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 70-76.

⁴³ Tamže, s. 71.

⁴⁴ Tamže, s. 72.

⁴⁵ KONEČNÝ, M. *Beskydský zbor na Slovensku*, c. d., s. 46.

Poľný maršal arcivojvoda Fridrich na fronte v Čabinách

Pozornosti historikov zaoberajúcich sa bojmi v Karpatoch na území Slovenska doteraz unikala návšteva vrchného veliteľa rakúsko-uhorskej armády poľného maršala arcivojvodu Fridricha Rakúskeho v oblasti frontovej línie bránenej práve nemeckými vojakmi Beskydského zboru. Podrobnosti o jeho krátkom pobyte v údolí Laborca nájdeme v publikovanej korešpondencii veliteľa zboru generála von der Marwitz, aj v osobnom denníku veliteľa 8. pešej brigády 4. pešej divízie, generála Hansa von Winterfeldta.⁴⁶

Nesmierne vzácna návšteva v podobe vrchného veliteľa rakúsko-uhorskej armády prišla na veliteľstvo Beskydského zboru v Humennom dňa 13. apríla 1915.⁴⁷ Generál von der Marwitz spolu s arcivojvodom Fridrichom následne cestovali automobilom z Humenného údolím Laborca až do okolia obce Čabiny. Je dôležité poznamenať, že 13. apríla vrcholil ruský pokus o prielom frontovej línie severne od Čabín, ktorý však pre Rusov nedopadol úspešne. Zdôrazňuje to aj generál von der Marwitz vo svojej korešpondencii. Okrem iného sa v nej môžeme dočítať:

*„12. apríl. Bolo mi potvrdené, že k nám príde na oficiálnu návštevu vrchný veliteľ rakúsko-uhorskej armády poľný maršal arcivojvoda Fridrich, ktorý chce vidieť nemecké jednotky. Môžem mu ukázať maximálne dva prápory a nejaké jazdecké eskadróny. Zvyšok je nasadený na fronte. Ak mu to bude vyhovovať, chcem ho ešte zobrať do hôr, z ktorých sa dá pekne pozorovať veľká časť bojiska...“*⁴⁸

*13. apríl. Dnešný deň sa niesol v znamení návštevy poľného maršala arcivojvodu Fridricha. Prišiel o desiatej hodine. Po neskorých raňajkách tvorených chlebom, šunkou a vínom sme sa nechali odviezť autom na pozície, kde boli nasadené nemecké útvary. Musel som si sadnúť do jeho auta cestou tam, aj naspäť... Miesto, kde mu boli predstavené nemecké jednotky, bolo neuveriteľne špinavé a rozbahnené, ale arcivojvoda poslušne potľapkal po pleci frontových bojovníkov. Jedna rota 49. pešieho pluku prišla práve z frontovej línie, ale arcivojvoda vyzeral, že je s prehliadkou spokojný a plánoval v tomto duchu telegrafovať svojmu cisárovi, proti čomu som nemal námietky...“*⁴⁹

Generál von der Marwitz vo svojej korešpondencii nikde nespomína presné miesto, kde sa improvizovaná vojenská prehliadka dňa 13. apríla 1915 uskutočnila. Vďaka denníku generála von Winterfeldta však vieme, že k tomu došlo niekde v okolí obce Čabiny.⁵⁰ Von Winterfeldt k textu pripojil tri fotografie z tejto vojenskej prehliadky, na ktorej je arcivojvoda Fridrich, sprevádzaný generálom von der Marwitzom a ďalšími nemeckými dôstojníkmi. Fotografie sú síce horšej kvality, ale o to väčšieho významu. Zachytávajú poľného maršala arcivojvodu Fridricha v malej obci v údolí Laborca, ktorá sa na mesiac stala ťažiskovým bodom nasadenia nemeckých vojakov na Slovensku. Arcivojvoda Fridrich sa na jednej z fotografií rozpráva s nemeckým zdravotníkom, ktorého sprevádza služobný pes. Vzácne návštevy spomedzi príslušníkov vládnucej habsburskej dynastie mal generál von der Marwitz nepretržite až do konca pôsobenia Beskydského zboru na Slovensku. Vieme o nich najmä vďaka jeho korešpondencii, v ktorej ich viac či menej podrobne zaznamenal. Dňa 15. apríla prebehlo stretnutie s generálom arcivojvodom Jozefom, veliteľom VII. zboru

⁴⁶ TSCHISCHWITZ, Erich von. *General von der Marwitz. Weltkriegsbriefe*. Berlin : Verlag Reimar Hobbing, 1940, s. 117-118; WINTERFELDT, Hans von. *Meine Erlebnisse im Weltkriege 1914 – 1918. 1. Teil*. (v rukopise), s. 214-216.

⁴⁷ TSCHISCHWITZ, E. *General von der Marwitz*, c. d., s. 117-118.

⁴⁸ Tamže, s. 117.

⁴⁹ Tamže, s. 117-118.

⁵⁰ WINTERFELDT, H. *Meine Erlebnisse im Weltkriege 1914 – 1918*, c. d., s. 215.

3. armády, ktorý bol západným susedom Beskydského zboru.⁵¹ Do Humenného pricestoval na návštevu aj generál arcivojvoda Leopold Salvátor.⁵² Zachovalo sa niekoľko fotografií arcivojvodu Leopolda Salvátora s nemeckými dôstojníkmi pred humenským kaštieľom grófa Alexandra Andrášiho⁵³. Jednu z nich uverejňujeme aj v tejto štúdii. V Andrášiho kaštieli v Humennom sídlil isté obdobie štáb Beskydského zboru. V druhej polovici apríla 1915 sa štáb Beskydského zboru presunul do obce Jablón (bližšie k frontovej línii), ležiacej neďaleko údolia Laborca.⁵⁴ Z Jablone viedla cesta cez Rokytov pri Humennom až do Zbojného a ďalej smerom na Výravu.

Po odrazení posledného vážneho pokusu ruskej armády o prielom frontovej línie už k výraznejšej bojovej aktivite v údolí Laborca a Ol'ky nedošlo. Obe strany sa obmedzili na príležitostné delostrelecké bombardovanie a prieskum. Pruské pluky 4. pešej divízie však napriek utlmeniu bojovej činnosti rozhodne nezaháľali. Stredisková obec Radvan nad Laborcom sa stala miestom rôznych aktivít nemeckých vojakov. Štáb 49. pešieho pluku tu v priebehu apríla 1915 vydával svoje plukovné noviny, ktoré boli distribuované aj vojakom hliadkujúcim na Sveržave.⁵⁵

Muži 49. pešieho pluku a 140. pešieho pluku pravidelne navštevovali bohoslužby v kostole v Radvani nad Laborcom, pričom velenie jednotlivé útvary rotovalo, aby každému vojakovi mohla byť poskytnutá duchovná útecha.⁵⁶ Príslušníci 149. pešieho pluku a 14. pešieho pluku dochádzali na omše do gréckokatolíckeho chrámu v obci Ol'ka. V kronike 149. pešieho pluku je uvedené, že Nemci nadviazali priateľské vzťahy s vojakmi 1. honvédskeho pešieho pluku z Budapešti.⁵⁷ Tento pluk bol súčasťou 20. honvédskej pešej divízie VII. zboru, ktorý bol západným susedom nemeckej 4. pešej divízie.⁵⁸ Čiara dotyku medzi spomínanými divíziami prechádzala lesmi severne od Závady.

Nemeckí vojaci sa v priebehu druhej polovice apríla 1915 venovali aj vylepšovaniu pôvodného rakúsko-uhorského obranného systému, budovali kvalitnejšie zákopy, bunkre a provizórne priestory na ubytovanie. V kronike 49. pešieho pluku i 149. pešieho pluku sme našli zmienku, že divízni ženisti venovali značnú námahu výstavbe malých drevených zrubov v lesoch, ktoré sa stali veľmi obľúbené medzi dôstojníkmi i poddôstojníkmi.⁵⁹ Zrubové domčeky boli najmä na horskom chrbte Sveržava, a zachytené ich máme na niekoľkých fotografiách. Ich prítomnosť je potvrdená aj v lesoch medzi Zavadou a Ol'kou. Stali sa dočasným domovom pre príslušníkov 149. pešieho pluku. Sú zdokumentované v plukovnej kronike na dvoch snímkach.⁶⁰ Zruby pôsobia prepracovaným dojmom, majú aj drevené dvere a malé okná. Drevo na tieto zruby sa spracúvalo aj v píle v Radvani nad Laborcom,

⁵¹ TSCHISCHWITZ, E. *General von der Marwitz*, c. d., s. 118-119.

⁵² Tamže, c. d., s. 119.

⁵³ Pozri BARRIOVÁ, Katarína. *Obyvatelia Zemplína a okolia v dobovej tlači (inorečové noviny a časopisy z rokov 1901 – 1918)*. Košice : Štátna vedecká knižnica, 2013, s. 35-40.

⁵⁴ TSCHISCHWITZ, E. *General von der Marwitz*, c. d., s. 119.

⁵⁵ DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 75.

⁵⁶ Tamže, s. 75-76.

⁵⁷ SELLE, H. *Das 6. Westpreussische Infanterie-Regiment*, c. d., s. 107.

⁵⁸ DROBŇÁK, M. a kol. *Medzilaborce 1914 – 1918*, c. d., s. 194-195.

⁵⁹ DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 75; SELLE, H. *Das 6. Westpreussische Infanterie-Regiment*, c. d., s. 106.

⁶⁰ SELLE, H. *Das 6. Westpreussische Infanterie-Regiment*, c. d., uverejnené v obrazovej prílohe.

čo dokladuje fotografia v denníku generála Hansa von Winterfeldta.⁶¹ Zruby, ktoré postavili tesárski majstri v nemeckých uniformách, boli skutočne útulné. V kronike 49. pešieho pluku je dokonca napísané, že „*zrubové domčeky tu nadobudli takmer vilový charakter*“.⁶²

Denník generála von Winterfeldta je pre nás nesmierne cenným dobovým prameňom. Vďaka nemu vieme napríklad aj o pracovných raňajkách generálov 4. pešej divízie a susednej 20. honvédskej pešej divízie (VII. zbor), ktoré sa uskutočnili v Radvani nad Laborcom dňa 22. apríla 1915.⁶³ Na priloženej fotografii v denníku je veliteľ 4. pešej divízie generál Erich Freyer spolu s veliteľom 20. honvédskej pešej divízie generálom Pálom von Nagyom v druhej debata.⁶⁴ Prítomní sú aj ďalší štábní dôstojníci z oboch divízií. Ide zatiaľ o jedinú nám známu fotografiu Ericha Freyera z obdobia počas nasadenia 4. pešej divízie na Slovensku.

K rozsiahlym útokom peších útvarov už v druhej polovici apríla nedochádzalo, ale delostrelecké bombardovanie úplne neutíchlo. 17. pluk poľného delostrelectva mal svoje batérie najmä v údolí Laborca v oblasti obce Čabiny.⁶⁵ Nasadené tu boli aj delostrelecké útvary rakúsko-uhorskej armády. 53. pluk poľného delostrelectva operoval v údolí Oľky a niekoľko batérií mal umiestnených aj v lesoch na Sveržave.⁶⁶ Od 24. apríla dostal tento delostrelecký pluk leteckú podporu.⁶⁷ Lietadlá mapovali ruské postavenia na sever od Repejova i v oblasti Krásneho Brodu a zistené údaje potom odovzdávali delostrelcom. Na základe presných dát dosahovalo nemecké delostrelectvo väčšie úspechy v ničení postavení protivníka i jeho vojenskej techniky. Podobnú činnosť ale vykonávali aj ruskí letci. Niektorí za ňu dokonca zaplatili životom. V zbierke autora štúdie sa nachádza fotografia havarovaného ruského lietadla v údolí Laborca. Vrak si obzerajú nemeckí a rakúsko-uhorskí vojaci.

Dňa 28. apríla 1915 mal 49. peší pluk veľký sviatok. Veliteľ pluku, podplukovník Waldemar Nolda, prevzal od generála Ericha Freyera vzácné nemecké vyznamenanie Železný kríž 1914 I. triedy.⁶⁸ K podobným slávnostným chvíľam dochádzalo koncom apríla aj pri iných plukoch divízií Beskydského zboru. Vieme napríklad o udelení rovnakého vyznamenania veliteľovi 83. rezervného pešieho pluku, plukovníkovi Fridrichovi Pohlmanovi.⁶⁹ Tento pluk bol súčasťou 25. rezervnej divízie a zúčastnil sa mimoriadne ťažkých bojov o výšinu 640 Kobyla.

Záverečné boje na území Slovenska (5. – 8. máj 1915)

Pokojné chvíle vyplňané zdokonaľovaním zákopových systémov, stavbou zrubov, hliadkovaním, prieskumom, ale i kontaktom s miestnym obyvateľstvom skončili pre príslušníkov 4. pešej divízie dňa 5. mája 1915. V tento deň vydal generál von der Marwitz rozkaz na útok všetkým divíziám Beskydského zboru. Nemecká ofenzíva súvisela s prelomením frontovej línie na čiare Gorlice – Tarnov v Haliči. Nemecká 11. armáda a rakúsko-uhorská 4. armáda (pod spoločným velením nemeckého generála Augusta von Mackensena) prerazili front pri

⁶¹ WINTERFELDT, H. *Meine Erlebnisse im Weltkriege 1914 – 1918*, c. d., s. 224.

⁶² DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 75.

⁶³ WINTERFELDT, H. *Meine Erlebnisse im Weltkriege 1914 – 1918*, c. d., s. 225.

⁶⁴ Tamže, c. d., s. 225.

⁶⁵ KINDEL, W. 2. *Pommersches Feldartillerie-Regiment Nr. 17*, c. d., s. 65.

⁶⁶ Kolektív. *Hinterpommersches Feldartillerie-Regiment Nr. 53*, c. d., s. 27.

⁶⁷ Tamže, s. 27.

⁶⁸ DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 76.

⁶⁹ WAHRENBURG, H. *Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 83*, c. d., s. 58.

Gorliciach a hnali Rusov na východ.⁷⁰ Ruské zbory, ktoré sa nachádzali na južnej strane Karpát, museli ustupovať karpatskými priesmykmi do Haliče, inak im hrozilo odrezanie od vlastnej armády a úplné zničenie.

Pluky 4. pešej divízie zaútočili na ruské postavenia v ranných hodinách 5. mája. Ľavé krídlo divízie (14. peší pluk, 149. peší pluk) postupovalo lesmi severne od Repejova, pravé krídlo divízie (49. peší pluk, 140. peší pluk) opustilo zákopy na Sveržave a pochodovalo oproti horskému chrbtu Homoľa, kde sa kľukatili ruské zákopové línie.⁷¹ Intenzita ruského odporu nebola v pásme nasadenia 4. pešej divízie rovnaká. Ľavé krídlo hlásilo, že nepriateľ sa zo svojich postavení stiahol, brigáda nenarazila na významnejší ruský zadný voj. Horšia situácia bola v úseku pravého krídla divízie. 49. peší pluk a 140. peší pluk však napriek ruskému odporu ovládli kóty 460 Polom a 475 Zadný vrch severozápadne od Čabín.⁷²

Ľavé krídlo 4. pešej divízie bolo stiahnuté medzi Repejov a Roškovce a všetky útvary divízie postupovali na severovýchod vo všeobecnom smere na mestečko Medzilaborce. Úlohou tejto divízie bolo oslobodiť práve dôležitý železničný uzol Medzilaborce, ktorý Rusi nepretržite ovládali tri mesiace (od 5. februára 1915).⁷³ Pluky na pravom krídle obišli malú obec Sukov, západne od údolia Laborca, kde Rusi uplatnili taktiku spálenej zeme a založili obrovský požiar.⁷⁴ Predvoj divízie tvorili jazdci z 12. dragúnskeho pluku, ktorí už 6. mája ráno boli v Krásnom Brode.

Delostrelectvo postupovalo v závese za pechotou. 53. pluk poľného delostrelectva sa pohol z údolia Oľky severne smerom na Repejov. 6. mája už v bol okolí obce Rokytovce a odtiaľ ostreľoval ruské postavenia pri Medzilaborciach.⁷⁵ 17. pluk poľného delostrelectva tiahol údolím Laborca a 6. mája bivakoval v okolí Krásneho Brodu.⁷⁶ Bombardoval výšiny v pohorí Magura (východne od Medzilaboriec), kde mali Rusi dobre vybudované obranné postavenia. V bojoch na Magure krvácali najmä pluky z 35. rezervnej divízie a 25. rezervnej divízie Beskydského zboru.⁷⁷ Prístupy k Medzilaborciam bránili Rusi z 33. pešej divízie do posledného muža. Práve v dňoch 6. – 7. mája 1915 zažili pluky 4. pešej divízie najťažšie boje počas svojho krátkeho pôsobenia na Slovensku.

7. pešia brigáda (149. peší pluk a 14. peší pluk) postupovala k Medzilaborciam zo západu a uviazla v bojoch na kóte 433 Panská Kýčera.⁷⁸ 8. pešia brigáda (49. peší pluk a 140. peší pluk) sa prebýjala do Medzilaboriec z juhovýchodu a krvácala na kóte 540 Kýčera.⁷⁹ O Medzilaborce sa bojovalo aj v noci zo 6. na 7. mája 1915. 49. peší pluk mal svoje postavenia i v okolí železničnej stanice.⁸⁰ V časti mesta západne od železničnej trate pálili na nepriateľa muži z práporov

⁷⁰ BUTTAR, P. *Germany Ascendant*, c. d., s. 157-200; DiNARDO, Richard L. *Turning Points. The Eastern Front in 1915*. Santa Barbara : Praeger, 2020, s. 89-106; DiNARDO, Richard L. *Breakthrough: The Gorlice – Tarnów Campaign 1915*. Santa Barbara : Praeger, 2010.

⁷¹ SELLE, H. *Das 6. Westpreussische Infanterie-Regiment*, c. d., s. 108-109; WARTENSLEBEN, H. A. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 63-64; DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 76-77.

⁷² DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 76-77.

⁷³ DROBŇÁK, M. a kol. *Medzilaborce 1914 – 1918*, c. d., s. 146-168.

⁷⁴ DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 77.

⁷⁵ Kolektív. *Hinterpommersches Feldartillerie-Regiment Nr. 53*, c. d., s. 27.

⁷⁶ KINDEL, W. *Pommersches Feldartillerie-Regiment Nr. 17*, c. d., s. 65.

⁷⁷ KONEČNÝ, M. *Beskydský zbor na Slovensku*, c. d., s. 48-50.

⁷⁸ SELLE, H. *Das 6. Westpreussische Infanterie-Regiment*, c. d., s. 109; WARTENSLEBEN, H. A. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 64.

⁷⁹ DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 78.

⁸⁰ Tamže, s. 79.

140. pešieho pluku. Hranica medzi 4. pešou divíziou a 35. rezervnou divíziou išla dňa 7. mája severovýchodne od malej obce Ňagov.⁸¹ Po vyčistení Medzilaboriec od ruských oddielov sa Nemci presúvali k hraničnému karpatskému hrebeňu, oddeľujúcemu Halič od Uhorska.

149. peší pluk a 14. peší pluk postupovali severne od Medzilaboriec smerom k obci Kalinov a museli zdolávať ruské postavenia na kótach 450 Polanka (dnes kóta 446) a 538 Spravodlivý vrch (dnes kóta 534).⁸² Aj v priebehu 7. mája kládli ruskí vojaci počas ústupových bojov tuhý odpor a nevydávali svoje zákopy zadarmo. 140. peší pluk a 49. peší pluk po opustení Medzilaboriec smerovali k obci Vydraň (dnes súčasť okresného mesta) a odtiaľ k hraničnému hrebeňu.⁸³ Vyššie spomenuté kóty sa stali miestom krvavých stretov ruskej a nemeckej armády. 49. peší pluk len za 7. máj hlásil 3 zajatých ruských dôstojníkov a 900 vojakov, pričom ukoristil aj 5 ťažkých guľometov Maxim a bližšie neurčené množstvo pušiek a streliva.⁸⁴ 14. peší pluk uvádzal za tento deň korisťných 250 ruských pušiek získaných v zákopoch na Spravodlivom vrchu.⁸⁵

Delostrelecké útvary divízie zaujali postavenia medzi Krásnym Brodom a Medzilaborcami a zasypávali ustupujúcich Rusov silnou paľbou. 7. mája bola časť batérií 53. pluku poľného delostrelectva severovýchodne od Krásneho Brodu, časť už na západnom okraji Medzilaboriec.⁸⁶ Batérie I. oddielu 17. pluku poľného delostrelectva boli tiež rozdelené na viacerých úsekoch. Jedna časť pálila na Rusov z kóty 433 Kameň juhozápadne od Medzilaboriec.⁸⁷ Aj delostrelecké pluky sa postupne presúvali smerom k uhorsko-haličskej hranici. Delostrelecká prevaha Nemcov bola v tejto fáze bojov na našom území skutočne absolútna, ruská artiléria odpovedala len symbolicky alebo vôbec.

V predpoludňajších hodinách dňa 8. mája sa k hranici postupne priblížili útvary všetkých divízií. 7. pešia brigáda 4. pešej divízie postupovala východne od obce Kalinov a 8. mája prekročila hraničný karpatský hrebeň lesmi v okolí Laboreckého priesmyku, severne od Paloty. Zastavili sa aj na kóte 822 Stredný hrb, ktorá sa nachádza presne na hranici oboch historických regiónov.⁸⁸ Dnes je hraničnou výšinou medzi Poľskou a Slovenskou republikou. 8. pešia brigáda sa presúvala smerom od Vydrane k Laboreckému priesmyku.

Nie všetky útvary 4. pešej divízie opustili Slovensko 8. mája. Napríklad dve roty zo 149. pešieho pluku ostali ako stráž zajatcov a korisťného materiálu v obci Vydraň, a k materskému pluku sa dostali až neskôr.⁸⁹ V archíve autora štúdie sa nachádza fotografia, na ktorej sú práve príslušníci pluku zachytení vo Vydrani pri strážení ruských zajatcov. Štáb Beskydského zboru na čele s generálom von der Marwitzom opustil Slovensko až po 8. máji.⁹⁰ Tým sa uzatvorilo pôsobenie nemeckej 4. pešej divízie, ale i celého Beskydského zboru na území Slovenska.

Nemci nám zanechali zaujímavé dobové svedectvo, datované práve 8. mája 1915 – v deň ukončenia bojov na území Slovenska. V kronike 49. pešieho pluku je zachytená spomienka

⁸¹ Tamže, s. 79.

⁸² WARTENSLEBEN, H. A. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 64.

⁸³ DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 79-81.

⁸⁴ Tamže, s. 81.

⁸⁵ WARTENSLEBEN, H. A. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 64.

⁸⁶ Kolektív. *Hinterpommersches Feldartillerie-Regiment Nr. 53*, c. d., s. 27.

⁸⁷ KINDEL, W. 2. *Pommersches Feldartillerie-Regiment Nr. 17*, c. d., s. 66.

⁸⁸ SELLE, H. *Das 6. Westpreussische Infanterie-Regiment*, c. d., s. 109.

⁸⁹ Tamže, s. 109.

⁹⁰ TSCHISCHWITZ, E. *General von der Marwitz*, c. d., s. 128.

z osobného denníka jedného z príslušníkov pluku, ktorú napísal na hraničnom hrebeni oddeľujúcom Halič od Uhorska. Pôsobenie 4. pešej divízie ukončíme práve slovami „neznámeho vojaka“:

„Naše oddiely prechádzali cez divoké, no romantické horské oblasti. Okolo obeda sme dosiahli vrchol hrebeňa, tiahnuceho sa do diaľav. Pohov! „Uhorsko je oslobodené od nepriateľa“, znelo hrdo v našej hrudi. Tu hore bola hranica medzi Haličou a krásnym Uhorskom. Jeden pohľad späť na ten požehnaný kraj, krátka spomienka na padlých kamarátov a dlhý pohľad na obrovskú Halič. Koľko nemeckej krvi tam ešte bude musieť pretiecť?“⁹¹

Záverom je potrebné zdôrazniť, že nasadenie nemeckého Beskydského zboru na fronte južne od Medzilaboriec v apríli 1915 bolo pre Centrálnu mocnosť absolútne kľúčové. Nemecké pluky v poslednej chvíli zastavili ruský prielom do údolia Laborca a stabilizovali frontovú líniu. Vďaka Beskydskému zboru Centrálna mocnosť zvrátila dovtedy neúspešný priebeh Veľkonočnej bitky a do 6. apríla vytlačili Rusov zo všetkých dôležitých výšin severovýchodne od obcí Čabiny a Valentovce. Aj napriek opakovaným pokusom sa už Rusom na tomto úseku frontovej línie nepodarilo preraziť a nemeckí vojaci dobyté pozície udržali. V máji 1915 sa šťastena od Rusov definitívne odvrátila, po prielome pri Gorliciach ich čakal dlhý a tragický ústup, ktorý sprevádzali straty gigantických rozmerov.⁹² Na Slovensko sa Rusi v priebehu prvej svetovej vojny už nikdy nevrátili.

M. KONEČNÝ: KAMPFTÄTIGKEIT DER DEUTSCHEN 4. INFANTERIEDIVISION IN DER SLOWAKEI (APRIL – MAI 1915)

Am 27. März 1915 wurde das deutsche Beskiden-Korps unter dem Kommando von General Georg von der Marwitz gebildet. Das Korps bestand aus drei deutschen Divisionen: der 4. Infanteriedivision, der 25. Reservedivision und der 35. Reservedivision. Das Korps hatte die Aufgabe, die österreichisch-ungarische 3. Armee zu unterstützen, die sich der russischen Offensive im Gebiet der heutigen Bezirke der nordöstlichen Slowakei entgegenstellte. Die einzelnen Verbände des Korps trafen im Wechsel von März und April 1915 nach und nach in der Slowakei ein. Die preußische 4. Infanteriedivision befand sich Ende März 1915 in Kampfstellungen auf dem Karpatenhauptkamm nördlich und östlich der Stadt Mukatschewo in der Ungarischen Ukraine. Sie war Teil der deutschen Südarmee, die von General Alexander von Linsingen befehligt wurde. Die 4. Infanteriedivision wurde mit der Eisenbahn über Mukatschewo und Tschop nach Sátoraljaújhely und von dort nach Humenné transportiert. In der ersten Aprilhälfte 1915 befand sich dort der Stab des deutschen Beskiden-Korps. Die 4. Infanteriedivision stand unter dem Kommando von General Erich Freyer. Ab dem 5. April befand sich das Divisionskommando in der Gemeinde Radvaň nad Laborcom im Laborec-Tal. Die Verbände der Division wurden sowohl westlich des Laborec-Tals als auch westlich des Ol'ka-Tals disloziert. Der linke Flügel der Division war das 149. Infanterieregiment. Die Gemeinde Ol'ka und das Tal nördlich der Gemeinde wurden vom 14. Infanterieregiment verteidigt. Der rechte Flügel der Division war das 49. Infanterieregiment im Gebiet von Sveržava zwischen dem Tal der Ol'ka und des Laborec. Die Reserve der Division war das 140. Infanterieregiment. Die Division verfügte auch über eine starke Artillerie – das 17. und das 53. Feldartillerieregiment. Der Kavallerieverband der Division war das 12. Dragonerregiment. Vom 11. bis 13. April 1915 stoppte die Division die russische Offensive im Gebiet westlich des Laborec-Tals und verhinderte, dass die Russen nach Čabiny und Ol'ka vordrangen. Am 13. April 1915 nahm das 49. Infanterieregiment der 4. Infanteriedivi-

⁹¹ DUNCKER, H. *Das Infanterie-Regiment*, c. d., s. 82.

⁹² BUTTAR, P. *Germany Ascendant*, c. d., s. 157-235; DiNARDO, R. *Turning Points*, c. d., s. 89-132.

sion an einer Militärparade in Čabiny teil, die aus Anlass des Besuchs des Oberbefehlshabers der österreichisch-ungarischen Armee, Feldmarschall Erzherzog Friedrich, stattfand. Bei der Militärparade wurde er auch von General Georg von der Marwitz begleitet. In der zweiten Aprilhälfte 1915 wurde die Division nicht in schwere Kämpfe verwickelt, sondern beschränkte sich auf den Artilleriebeschuss der russischen Stellungen. Die letzte Phase der Kämpfe des Ersten Weltkriegs auf dem Gebiet der Slowakei fand vom 5. bis 8. Mai 1915 statt. Das Beskiden-Korps startete eine Offensive in Richtung Norden, und die 4. Infanteriedivision wurde mit der Befreiung der Stadt Medzilaborce beauftragt. Die schwersten Kämpfe dieser Division auf dem Gebiet der Slowakei fanden zu dieser Zeit, am 6. und 7. Mai, bei der Befreiung von Medzilaborce und seiner Umgebung statt. Das 49. Infanterieregiment und das 140. Infanterieregiment bekämpften die russischen Truppen direkt in der Stadt Medzilaborce. Die übrigen Regimenter umgingen die Stadt von Norden her. Am 8. Mai 1915 verließen die letzten russischen Einheiten die Slowakei. An diesem Tag überquerte die 4. Infanteriedivision den Grenzkamm der Karpaten im heutigen Bezirk Medzilaborce und verfolgte den Feind weiter auf dem Gebiet von Galizien.

Zoznam použitej literatúry:

BARRIOVÁ, Katarína. *Obyvatelia Zemplína a okolia v dobovej tlači (inorečové noviny a časopisy z rokov 1901 – 1918)*. Košice : Štátna vedecká knižnica, 2013. ISBN 978-80-85328-65-3.

BUTTAR, Prit. *Germany Ascendant. The Eastern Front 1915*. Oxford : Osprey Publishing, 2017. ISBN 978 1 4728 1937 6.

DiNARDO, Richard L. *Breakthrough: The Gorlice – Tarnów Campaign 1915*. Santa Barbara : Praeger, 2010. ISBN 0275991105.

DiNARDO, Richard L. *Turning Points. The Eastern Front in 1915*. Santa Barbara : Praeger, 2020. ISBN 978-1-4408-4453-9.

DROBNÁK, Martin a kol. *Medzilaborce 1914 – 1918*. Medzilaborce : Mesto Medzilaborce a Klub vojenskej histórie Beskydy, 2018. ISBN 978-80-570-0491-2.

DUNCKER, Hans – EISERMANN, Heinrich. *Das Infanterie-Regiment von Kluck (6. Pomm.) Nr. 49 im Weltkrieg 1914 – 1918*. Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1927.

GLAISE-HORSTENAU, Edmund (Ed.). *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914 – 1918. Band II. Das Kriegsjahr 1915. 1. Teil*. Wien : Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen, 1931.

HORVÁTH, Jakub. *Boje v Karpatoch 1914-1915*. Banská Bystrica : Jakub Horváth, 2014. ISBN 978-80-971688-0-3.

KINDEL, Wilhelm. *2. Pommersches Feldartillerie-Regiment Nr. 17*. Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1923.

Kolektiv. *Eine Bilderreihe aus den Kampfgebieten der 25. Reserve Division. 1914 – 1916.* Berlin : Stähle & Friedel, 1917.

Kolektiv. *Hinterpommersches Feldartillerie-Regiment Nr. 53.* Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1924.

KONEČNÝ, Martin. *Beskydský zbor na Slovensku. Nemecké divízie v údolí Laborca.* Košice : Martin Konečný, 2021. ISBN 978-80-570-3189-5.

Reichsarchiv. *Der Weltkrieg 1914 – 1918. Band VII. Die Operationen des Jahres 1915. Die Ereignisse im Winter und Frühjahr.* Berlin : E. S. Mittler & Sohn, 1931.

SELLE, Hans von – GRÜNDEL, Walter. *Das 6. Westpreussische Infanterie-Regiment Nr. 149 im Weltkriege.* Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1929.

SCHRAMMEK, Georg. *Das Res.-Feldartillerie-Regiment Nr. 35 im Weltkriege 1914 – 18.* Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1925.

SOLDAN, Adolf. *5. Grossherzoglich Hessische Infanterie-Regiment Nr. 168.* Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1924.

SONNE, Ludwig et al. *Geschichte des Grossherzoglich-Hessischen Reserve-Feldartillerie-Regiments Nr. 25. im Weltkrieg 1914 – 1918.* Frankfurt : Verlag der Offiziere, 1930.

TSCHISCHWITZ, Erich von. *General von der Marwitz. Weltkriegsbriefe.* Berlin : Verlag Reimar Hobbing, 1940.

TUNSTALL, Graydon A. *Blood on the Snow. The Carpathian Winter War of 1915.* Kansas : University Press of Kansas, 2010. ISBN 978-0-7006-1720-3.

WAHRENBURG, Hans. *Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 83.* Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1924.

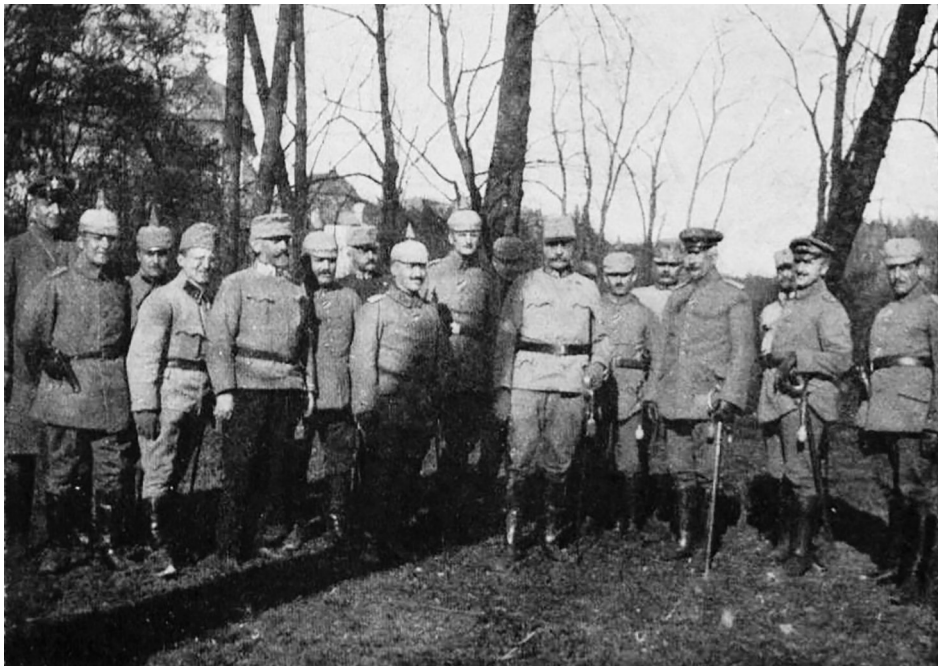
WARTENSLEBEN, Herbert Alexander. *Das Infanterie-Regiment Graf Schwerin (3. Pomm.) Nr. 14 im Weltkriege 1914 – 1918.* Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1926.

WINTERFELDT, Hans von. *Meine Erlebnisse im Weltkriege 1914 – 1918. 1. Teil.* (v rukopise).

ZINZOW, Hans Adam. *Königlich Preussisches Landwehr-Infanterie-Regiment Nr. 9.* Oldenburg – Berlin : Gerhard Stalling, 1930.

Príslušník zdravotníckych jednotiek 4. pešej divízie so svojim služobným psom. Všimnite si znak červeneho križa na obojku psa. V pozadí krásne vidieť drevené zruby, ktoré postavili nemeckí ženisti v lesoch západne i východne od údolia rieky Ol'ka.

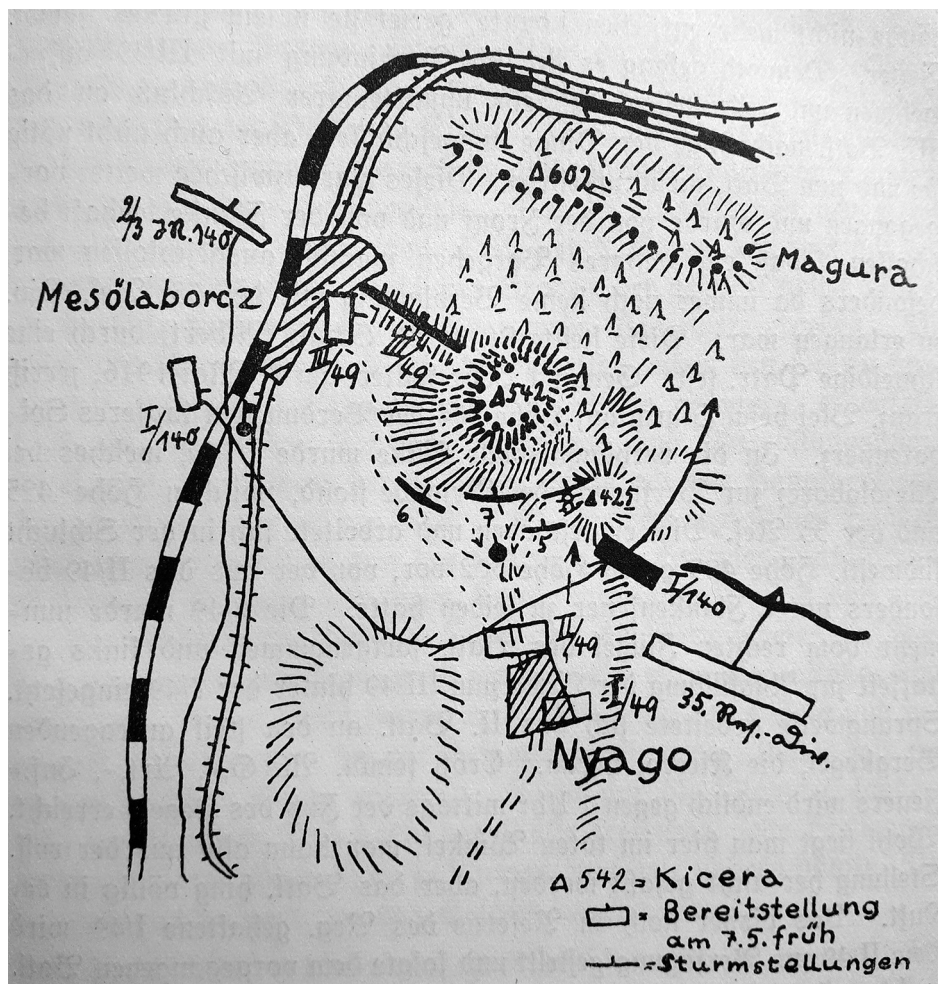
Generál arcivojvoda Leopold Salvátor (v popredí v strede) obklopený nemeckými a rakúsko-uhorskými dôstojníkmi v Humennom (apríl 1915).

Štáb nemeckého 83. rezervného pešieho pluku v lesoch severne od Valentoviec (apríl 1915). Všímnite si dôstojníka z 87. vlastibranckého pešieho pluku (druhý sprava). Zreteľne ho identifikuje číslo „87“ na látkovom potahu jeho koženej prilby. Ide o jedinú nám známu fotografiu, ktorá potvrdzuje nasadenie malej časti tohto pluku na území Slovenska počas prvej svetovej vojny.

Podplukovník Waldemar Nolda (na portrétnej fotografii už v uniforme generála) velil 49. pešiemu pluku 4. pešej divízie počas jeho nasadenia na Slovensku. Dňa 28. apríla 1915 obdržal vzácné vyznamenanie Železný kríž 1914 I. triedy za príkladné velenie pluku. Kríž je pripnutý v strede ľavej časti uniformy.

Bojové postavenie útvarov 4. pešej divízie v Medzilaborciach a ich okolí dňa 7. mája 1915